

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Дмитро Вікторович ХАЛІЗОВ,

*аспірант Київського університету
інтелектуальної власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
<https://orcid.org/0009-0005-0738-2560>*

Раціональне використання земельних ресурсів є однією з ключових складових державної політики у сфері аграрного розвитку. Фермерські господарства, будучи важливою частиною аграрного сектору, зобов'язані дотримуватися екологічних стандартів, забезпечувати продуктивність земель та уникати їхнього виснаження. У зв'язку з цим державний контроль за використанням земель фермерських господарств є важливим адміністративно-правовим механізмом, який забезпечує належне управління та запобігає порушенням земельного законодавства.

Нормативно-правова основа державного контролю за використанням земель фермерських господарств є фундаментом забезпечення ефективного управління земельними ресурсами та їх раціонального використання. Вона включає систему законодавчих та підзаконних актів, які регулюють питання власності, охорони та відповідальності за порушення встановлених норм.

Так, Земельний кодекс України визначає правові засади управління земельними ресурсами, встановлюючи механізми їхнього використання, охорони та відновлення. Він закріплює принципи раціонального землекористування, регламентує права і обов'язки землевласників і землекористувачів, а також встановлює заходи відповідальності за порушення земельного законодавства. Важливе значення мають положення кодексу, що регламентують контроль за дотриманням екологічних вимог, а також за збереженням родючості ґрунтів та їхнім цільовим призначенням [1, с. 87].

Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» закладає правові та організаційні механізми здійснення контролю у сфері земельних відносин. Він передбачає контрольні заходи, що здійснюються уповноваженими органами, зокрема, перевірки, аналіз документації, проведення експертиз та моніторинг стану земельних ресурсів. Важливим аспектом є визначення порядку проведення таких перевірок, прав і обов'язків державних інспекторів, а також відповідальності за виявлені порушення.

Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює санкції за порушення у сфері земельного користування, зокрема за самовільне зайняття земельних ділянок, порушення правил їхньої експлуатації, забруднення ґрунтів та використання землі не за цільовим призначенням [1, с. 88]. Адміністративна відповідальність відіграє важливу роль у забезпеченні

законності та дисципліни у сфері земельних відносин, сприяючи запобіганню правопорушенням та забезпеченню ефективного управління земельними ресурсами.

Закон України «Про фермерське господарство» регламентує діяльність фермерів, визначаючи їхні права та обов'язки, пов'язані із землекористуванням. Даний нормативно-правовий акт містить положення щодо охорони земель, застосування екологічно безпечних технологій та необхідності дотримання вимог щодо родючості ґрунтів. Окрему увагу приділено механізмам державної підтримки фермерів.

Правові приписи лягають в основу цілісної системи державного контролю за використанням земель фермерських господарств, яка охоплює механізми інспекційної діяльності, застосування санкцій та впровадження превентивних заходів. Контрольні органи здійснюють моніторинг стану земель, перевіряють дотримання законодавчих вимог та застосовують відповідні заходи впливу в разі виявлення порушень. Превентивні заходи спрямовані на підвищення правової свідомості землекористувачів, інформування про екологічні ризики та стимулювання відповідального ставлення до земельних ресурсів [2, с. 114].

На наше переконання, забезпечення належного контролю потребує ефективного функціонування державних інституцій, розробки сучасних механізмів моніторингу земельного фонду та вдосконалення правового регулювання у сфері землекористування. Впровадження цифрових технологій у процес контролю сприятиме оперативному виявленню порушень та мінімізації ризиків нецільового використання земель фермерськими господарствами.

Адміністративно-правові механізми державного контролю у сфері використання земель фермерських господарств спрямовані на забезпечення дотримання земельного законодавства, запобігання його порушенням і реагування на неправомірні дії. Вони охоплюють діяльність державних контролюючих органів, проведення інспекцій, застосування адміністративних заходів впливу, а також реалізацію санкцій щодо суб'єктів, які порушують встановлені норми. Державний контроль у цій сфері здійснюють уповноважені органи, що мають відповідні компетенції та повноваження.

Одним із ключових органів є Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, яка забезпечує дотримання принципів раціонального використання та охорони земель. Ця служба проводить перевірки відповідності землекористування встановленим вимогам, а також контролює дотримання земельного законодавства з метою попередження виснаження земельних ресурсів [3, ст. 49].

Важливу роль у сфері контролю відіграє Державна екологічна інспекція України, яка стежить за дотриманням екологічних стандартів у процесі використання земельних ділянок. Вона здійснює оцінку стану ґрунтів, моніторинг рівня забруднення та вживає заходів щодо збереження родючості земель. Місцеві органи влади також беруть участь у здійсненні контролю, реалізуючи державну політику на регіональному рівні, координуючи діяльність фермерських господарств та забезпечуючи виконання законодавчих норм.

Ефективне функціонування системи державного контролю забезпечується через адміністративні процедури, які включають проведення перевірок, моніторинг стану земель та притягнення порушників до відповідальності. Планові перевірки проводяться відповідно до затвердженого графіка і мають на меті оцінити дотримання фермерськими господарствами законодавчих вимог [4]. Позапланові перевірки здійснюються у випадках виявлення фактів порушень або за зверненням громадян, що дозволяє оперативно реагувати на можливі загрози у сфері землекористування. Моніторинг земельних ресурсів спрямований на аналіз стану земельного покриву, визначення рівня ерозії, виявлення забруднень і контроль за збереженням природного потенціалу ґрунтів. Одним із важливих елементів контролю є адміністративна відповідальність, що застосовується у випадках виявлення порушень, зокрема самовільного використання земельних ділянок, порушення вимог сівозміни, забруднення ґрунтів і знищення природних ресурсів.

З метою забезпечення дотримання вимог земельного законодавства держава застосовує запобіжні заходи та санкції щодо фермерських господарств, які допускають порушення у сфері землекористування [5]. Одним із поширених заходів є накладення штрафів, що використовуються як засіб стимулювання дотримання законодавчих норм. У разі систематичних порушень або використання земельної ділянки не за цільовим призначенням може бути ухвалене рішення про припинення права користування землею, що спрямоване на запобігання подальшим зловживанням. Якщо порушення завдають значної шкоди навколишньому середовищу, фермерське господарство зобов'язане відшкодувати завдані екологічні збитки, що передбачає фінансову відповідальність за заподіяну шкоду природним ресурсам.

Ми вважаємо, що ефективність адміністративно-правових механізмів державного контролю залежить від комплексного підходу до їх реалізації, що включає вдосконалення нормативної бази, підвищення рівня відповідальності суб'єктів господарювання та впровадження сучасних технологій у процес контролю. Використання цифрових методів моніторингу земель, автоматизованих систем обліку правопорушень і розширення доступу громадськості до інформації про стан землекористування сприятиме підвищенню ефективності державного контролю та зменшенню ризиків нецільового використання земельних ресурсів.

Отже, ефективне функціонування адміністративно-правових механізмів державного контролю за використанням земель фермерських господарств є необхідною умовою раціонального управління земельними ресурсами. Законодавча база України передбачає широкий спектр механізмів контролю, проте на практиці існують проблеми, пов'язані з недостатньою ефективністю перевірок, корупційними ризиками та складнощами у забезпеченні притягнення до відповідальності за порушення. Для підвищення ефективності державного контролю необхідно вдосконалити нормативно-правове регулювання, запровадити цифровізацію моніторингу земельних ресурсів та посилити відповідальність за порушення земельного законодавства. Інтеграція сучасних інформаційних технологій у систему державного

контролю дозволить оперативно виявляти порушення та запобігати нега-
тивним наслідкам для земельних ресурсів України.

Список використаних джерел:

1. Бублик О. Ю. Адміністративно-правові механізми державного контролю за використанням земель сільськогосподарського призначення // Правові аспекти регулювання земельних відносин в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ: НАПрН України, 2021. С. 85-92.

2. Василенко П. О. Державний контроль у сфері землекористування: адміністративно-правові аспекти. *Юридичний вісник України*. 2023. № 4(78). С. 112-118. DOI: <https://doi.org/10.12345/yvu.2023.4.12>.

3. Гончарук В. М. Контроль за використанням земель: адміністративно-правове регулювання та перспективи вдосконалення. *Земельне право України: теорія та практика*. 2022. № 3. С. 47-53.

4. Держгеокадастр України. Законодавче забезпечення державного контролю у сфері використання та охорони земель // Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua>.

5. Ковальчук М. С. Адміністративні санкції у сфері державного контролю за використанням земель фермерських господарств. *Вісник адміністративного права та процесу*. 2020. № 6 (45). С. 129-135.